

Gottlob Friedrich Seligmann Leonhard Nikolaus Elvern von

Cunctatorem Bonum

Rostochii: Richelius, 1683

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn730611574>

Druck Freier Zugang

Ru. phil 1683

Q. F. S!
**CUNCTATOREM
BONUM,**

Indultu
Amplissimæ Facultatis Philosoph.
benevolò,
Sub PRÆSIDIO
VIRI Reverendi admodùm atq; Excellentiff.

DN. Gottlob Friedrich Seligmann/

in Almâ Nostrâ Rostochiensî Metaphys. & Phys. Prof. Ordinar.
celeberr. Facultat. Philos. h. t. Decan. Spectatiff. Templi Cathedra-
lis Archidiaconi Vigilantiff. apud Lipsienses ad-
huc Ducalis Collegiati,

**Dn. Fautoris ac Præceptoris S. absque cun-
ctatione, h. e. omni loco atqve tempore, devenerandi
ac suspiciendi,**

In Templo Johanneo Auditorii Maj. Vicario,
ad d. 14. April. Anno M. DC. LXXXIII.
P. P.

Autor & Respondens,

LEOHARD NICOLAUS de ELVERN.

ROSTOCHII,

Typis JACOBI RICHELII, Senat. Typogr.

BIGÆ VIRORUM

Omni laude inclutæ ;

GENÉROSO atq; NOBILISSIMO,

DN. HIERONYMO

von Dornen /

& GENEROSO

DN.

HENRICO Berckring /

utriqve Affini suo longè honoratissimo,

Illietiam Civit. Imperial. Liberæ Lubecens.

Senatori gravissimo,

quos

benè cunctandi, benè festinandi

Prudentia

jam dudum plurium bono natos atq; factos

demonstravit,

Magnis S. Fautoribus

CUNCTATOREM BONUM

omni absqve cunctatione

Sacrum cupit

atqve dedicatum,

Tantum Nominum

non cunctabundus

Cultor;

Leohard Nicolaus ab Elvern.

I. N. D. J. C.

I.

Siquidam abs Politicâ Prudentiâ insignem curâ atq; observantiâ postulat, id sanè **TEMPUS** est; quod, nisi ritè collocetur, de amissâ opportunitate querimoniam non rarò præter spem injungit, sui-que jacturam magno damno vindicat. Factum indè, ut sint, qui in *architectura* fortuna, ceu vocat Verulamius (a), nihil suscipiendum svadeant, in quo necesse sit, plurimum temporis insumere, ut velint potius, ne unquam aurem non vellicet notus ille versiculus:

Sed fugit interea, fugit irreparabile Tempus.

Quod & Orator optimus, Demosthenes Athenienses suos, quibus momenta temporum neglecta exprobrat, docere suscepit, agendi, inquam, tempus in apparatu consumimus, rerum autem occasiones non expectant ignaviâ vestram & tarditatem (b). Scilicet, ut idè (c) Demosthenes habet, dum navis est salva, promptè consulere & indefinenter providere oportet, ne evertatur: postquam fluctus exuperat, inane est studium.

(a) L. VIII. de augm. Scient. c. 2. post Parabol: 34. f. 233. qui quartum præceptum *architectura* sua ex hoc, quem allegavimus, svafu de tempore constituit, atq; illustrantia ab iis petit, qui professionibus laboriosis se addixerunt adeoq; in fortuna sua constituenda minus solertes sunt, & voce *architectura* parü abit vox Bessoliana: Die Glück & Schmiede. (b) refert Lipsius Polit: L. 3. c. 8. n. 6. (c) ap. eundem Lips. ibid: n. 2.

II. Perducunt hæc ad elegantem festinationis non incautæ

A 2

COM

contemplationem. Nec enim per omnia *Gladiatorum* (d) sed & *Principum*, sed & *Politiorum* hoc esse crediderim in arenâ consilium: cum casus sæpè incidant, in quibus spatium deliberandi frustra expectes, imò Te malè expectasse cum detrimento sentias. Fas est quandoq; casu oblata vertere in sapientiam: quid verò hoc nisi capere in arena consilium? Imponit aliquando necessitas conatus maturatos; neq; quidquam adèd incrementa prima sustentat ac promovet, quam bona & prudens in exequendo celeritas. Unde Livii illud apud Saavedram (e): *agendo audendoq; Res Romana crevit, non his segnibus consiliis, quæ timidi cautavocant.*

(d) ex Senecâ alias Lipsius: *Gladiatorum hoc est, non Principum vid. Polit: L. 3. c. 8. n. 3. quanquam eundem nec per omnia isthuic subscribere ex aliis patet* (e) *Symb. Polit: 64. p. 523.*

III. Atque huc respexit jam ante biennium de Casu oblatis in sapientiam versis dissertatio (z); cujus scopus eò redit; non neglecturum sibi profutura, qui nihil operetur, cujus eventum haut putet variis casibus obnoxium (y). Interim tamèn video in eadem etiam non respui monitum, quod in fortuitis calamitatibus probavit Plutarchus: id agendum esse, ut haud facile quid eveniat omnimodis præter expectationem, i. e. ut in longum prospiciendo per ritè præmeditata consilia, si non omnibus, certe plurimis ex improvise ingruentibus nosmet velut paratos offeramus (9). Sicq; in ipsâ festinatione nos præviâ quâdam cunctatione simul utos esse reapse demonstramus.

(z) *quæ publici Colloquii materia sub Excell. Dni Præsidis mei Præsidio ante biennium & quod excurrit, à generoso quodam Juvene facta fuit.* (y) *Hoc volunt terminalia totius dissertationis.* (9) *vid. ejusd. §. 6.*

IV. Scilicet maxima est in Politicis rebus utriusq; & *Festinationis & Cunctationis* ratio, aureumq; meritò putatur Imperatoris Caroli V dictum: *animam Consilii tarditatem esse, celeritatem executionis; ambas autem simul junctas quintam essentiam, ut loquuntur, prudentis altissimæ Principis ac Politici.* Abs quo non alienum illud

Jacobi

55

Jacobi Regis Angliæ, Filium jubens, in consultando prudentem esse & circumspexitum, in decidendo firmum & constantem, promptum & expeditum in exequendo (1.) Adeo verum læpè est: statim exequi Regium videri (x); nec tamen à veritate semper dissentaneum: Quod segnities est, sapientia vocatur. (λ)

- (1) vid Saav. c. 1. conf. Dürrii Ethicam Paradigm. P. III. S. III. c. 1. apb. 3. imò ipsum Machiav. apud quem totum istud extat L. 2. Hist. Florent. (x) Tac. ann. 6. c. 32 v. 2. (λ) id. L. 1. Hist. c. 49. v. 5, confer banc in rem iterum Saavedram c. 1.

V. Ceterum habet etiam Eman. Thesaurüs, illustris ille argutiãrum Auctor (μ), egregiam picturam, quã non absimilia, more suo i. e. ingeniosissime, exhibet. Videas enim, inter ornamenta Regiorum conclaviũ, machinam quãdam horariam ex earum genere, quæ auro gemmisque Nobiles, non tam rotarum, quam figurarum motu animatae sunt, cujus summum fastigium occupat Hercules, clavã elatã ad feriendum paratissimus, cum Italico Inscripto: A SUO TEMPO. Consonare quicquid est hujus imaginis sapientissimi Græcorum tessera; NOSCE TEMPUS; quod prudentiã summum; non præter rem judicat Vir consultissimus, qui Notis Argutias illustravit. Et certè si adjungas majori illi Tabulæ additas minores quatuor, Æternitatis, Anni, Diei, Noctis, Symbolicam quãdam effigiem continentes, si superliminaria (ν) non omittas emblemata, quibus occasio (ξ) commendatur, quã nitidum temporis benè observandi muenosynon celebratissimus ille Emanuel suggererit, satis superque animadvertes. Sic res loquuntur ipsæ, sic testantur Imperatoria Regiaque monita, sic imagines illustrium ingeniorum monstrant, nec aliud Politicorum scripta differunt, quã partem longè maximam prudentiã politicae in curã temporis sitam esse.

- (μ) Inscript: Edic Colon Brandenb. p. 146. (ν) Horam enim horarium ipsum notat. (ξ) addita sunt lemmata: paucis occasio nota; dum favet astrum.

VI. Vocare etiam supputationem temporum posses; sed alio paulum

patulum sensu ac Chronologis (o) vox illa accipi solet; quò observantia Temporis Judæis maximè execrabilis est, ita ut calculum diris præ indignatione devoveant, dicantque sapientes, ceu apud ipsos extat, *Intumescat spiritus eorum, qui tempora supputant!* (π) Quæ execratio unde oriatur, vix ignorat, qui spem in futurum quendam Messiam adhuc ab iis poni, inaudit. Tempus, Nostro præsentique loco convenienti sensu, supputat, qui momenta actionibus aut actiones potius momentis adplicare studiosius laborat, atque id circo

& sibi quid sit

utile sollicita computat articulis (e).

(o) adde *Fastorum editores, quos conjungit Verulam. de Augment. sc. L. 2, c. 6. f. 51.* (π) habet hæc Schickardus in *Mischpath hammelech s. Jure Regio c. 6. Theor. 20. p. 477.* (e) ut habet *Quintilian. illud, vid. ceterum Lexicographos passim.*

VII. Equidem sollicito multum esse non licet, cui festinandum & cum festinandum est, sollicitum tamen ante fuisse decet. ne improvidè festinasse dicatur (σ). Cunctanti verò cura & sollicitudo accuratior incumbit, ut Livii illud expleat; *Omnia non properantia clara sunt & certa;* ut Artabani sequatur ad Xerxem dictum: *iterum atque iterum, cum videbitur, re apud te ipsum probe considerata, edicito, quod optimum arbitraberis* (τ). Certè Industriam arguit, meditandique patientiam cunctatio, dum locum quærit captandis ac undiquaque prospiciendis occasionibus, neque quidquam temerè facit, sed deliberato omnia consiliò, quò destituuntur sæpiuscule qui festinant.

(σ) Huc Taciti illud *Annal. L. 3. c. 66. v. 6. multos etiam bonos festinatio possundedit* (τ) *vid. banc in rem Reusn. Hort. Hist. Pol. Cor. III. Flor. II.*

VIII. Quandoquidem igitur alibi, quæ ad observantiam momentorum temporis in casibus, adeoque ad eruendam ex iis, licet festinantibus ac subito, nisi attendantur probe, prætereuntibus sapientiam spectant, pro temporis chartæque ratione, ceu supra diximus,

mus,

56.
maus, illustrata sunt: Jam ad cunctationem, tanquam alteram prudentiam circa tempus partem, accingor ego; & quoniam Virium mearum imbecillitatem non ignorem, exercitii tamen loco, quantum valeam, tentaturus, eidem aliquot paginas consecrare suscipio. Faxit DEUS, qui omnia suo tempore i. e. sapientissime agit, ut fiat id feliciter!

IX. Non autem multum circa Nomen laborabo, utpote ejus curiosa inquisitio vix grata omnibus ac accepta est (v). Neque offert se hic adeo quoad istud aliqua difficultas. Si vocum collectores conferamus, cunctationem tardationis aut moræ synonymo nomine, quos videre licuit, exprimunt (φ); prætereaque parum annotant; nisi quod in Ciceronis etiam Epistolis pro dubitatione & hesitatione usurpata eadem vox inveniatur: quæ significatio etiam à scopo Nostro non omnimodis abit (x). Quicquid ergo hujus sit nobis cum eodem Cicerone cunctabundam significat prudentiam, quæ in rebus suscipiendis ac peragendis utimur: Eoque sensu Fabium ab æquis Censoribus non absque laude Cunctatorem vocatum esse persuasi sumus; (ψ) licet idem titulus penes æmulos infamiae quædam notâ laboraverit (ω).

(v) vid. Verulam. de Augment. Scient. L. 6. c. 1. fol. 146.

(φ) confer ipsos passim, (x) ad Attic. L. 10. 201. (ψ) quorum sum versus: Unus homo nobis cunctando restituit rem ap. Cicer. sub init. Cat. Maj. ex Enn. (ω) confer Liv. L. 22. n. 15.

X. Sic verò, ambiguum esse Cunctatoris Titulum, discimus. Nonnullos bene, male alios cunctari, medium tenere beatos. Atque hos in medio positos bonos dicimus; quod prudentia vera in cunctando ipsorum ductrix ac directrix sit; abs quâ quod proficiscitur, id eam, quæ subsunt aliis mala, respuit atque avertit. Possumus rem illustrare φιλαυτοῦς collatione, quæ homini lapsa congenita, summa quidem, sed & maximam partem corrupta est: hinc illi si indulgeatur, φιλαυτοῦς oritur per versa acquisita; si resistatur, & reliquæ bonæ magis magis, excolantur acquisita recte. Excolantur autem reliquæ tum per discretionem

secretionem boni à malo, tum per debitam bonorum ipsorum subordinationem: quod utrumque ritè se gesturi officium prudentia *Philautiar* regens procurat: ceu hac de re tota, more sub i. e. accuratissime, differit Dnus. D. Alberti, Vir per omnia Celebratissimus (α). Pariter innata, ceu! nobis, ad bonum imprimis, pigrities est; ad malum licet veloce pede provolemus lubentissimi: isti ergò si nostram mentem permittamus, negligentes potiùs & ignavi, quàm cunctatores (quorum est, aliquid per consilia provida intendere,) evadimus: si excitare, sed intra cancellos debitos, velimus & benè à malis bona, & à bonis meliora ac præstantiora secernere, eò deveniemus, duce prudentia illà verà non apparente (β) ut boni possimus Cunctatores nuncupari: velut in subsequentiis talium vestigialegere nunc propositi quoque nostri est,

(α) *evolvetur elegantiss. illud J. N. compend. ejusq. P. altera c. 2. à S. 3. ad 7. (β) ita distingvit benè Verulam: serm. fidel. n. 26. f. 118.*

XI. Sed sicut sapientia ex casibus hausta, quæ quinarium habituum Aristotelici primùm secundùm ve numerum facit (γ), considerata solum non fuit (δ): sic neque prudentiam isthanc, quam cunctando attribuimus, solis nunc assignare Practicis libet; etiam in scientiis sunt aliqua, circa quæ prudenter cunctari licet; atque utinam omnibus Philosophantibus placuisset cunctandi ritè ratio, certè tot opinionum diversitatibus inquinatam non doleremus Philosophiam (ε).

(γ) *quoniam in SISPA mnemosinon eorū quarunt, sapientiam primo loco ponunt: alij præmittunt intelligentiam: de quare, cum jam nos non spectet, solliciti ad eò non sumus (δ) vid. differt. de Cas. Oblat. annot. sub Thef. 5. lit. b. (ε) vid. hic non taxanda Cartesij quoad Doctrinam de præjudiciis desiderata princip. Part. I. sub fin.*

XII. Ordinem proinde à SCIENTIIS, & quæ cunctatorem Bonum in iis demonstrant, ponderabimus. Ut res succedat faustius, afferemus prius nonnulla circa Canonem istum: *Hand facile quid-*

quidquam admittendū pro vero esse, nisi quod ante cum curā examinaverimus: quippe qui totum velut Cunctationis in scientiis fundamentum esse creditur. Cumq; id intendo, per SCIENTIAS quid intelligatur multis fortasse determinandum non fuerit; alias in Scholasticorum prolixitates, sæpe minus necessarias (¶), hic pateret digressio. Sequi potius nunc placet Experientiss. Viri, Dn. Joh. Dan. MAJORIS, Profess. Medici apud Kilonienses Primar. compendiosiora, quibus in Genio errante (¶), omne illud per scientiam & sapientiæ studium abs se intelligi profitetur, quod intellectum Humanum ab imā, ut sic dixerim, ignorantie Terrā abripit, & per distinctos apprehensionum primò, admirationum dubitationum, Meditationumve Gradus, atqve hinc sensim ulterius ad aliquam de rebus opinionem ducit; usqve dum ulteriorem Veritatis Creatæ aut increatæ Cognitionem assecutus, & plene iam constitutus extra contradictionum formidines, DEO utcumque evadat propior & Multis scientiæ luce fulgurans inexhaustæ illius omniscientiæ quodammodo similis reddatur. Hæc Excellentissimus MAJOR. Quæ compendiosiora dixi; quod ordinem in Scientiis feliciter acquirendis observandum, breves intra lineas, contineant: atqve ea sequi volui, quod Canonii adducto non parum lucis foenerari videantur.

(¶) Vid. Heereb. Epist. Dedicat. p. 4. sub fin. ubi prolixitatum talium nomina exprimit. Ceterum allegari possent Armandus de bello Visu Explicat Term. & Eustachius a. S. Paulo in Summ. Philos. quadrupart. qui mihi ad manus sunt, nisi in rem ipsam quàm voces mæhem inquirere (¶) dissertat, istius C. I. A. 2.

XIII. Nimirum est juxta Verulamium (¶), causa & radix serè omnium malorum in scientiis ea una, quod, dum Mentis humanæ vires falsò miramur & extollimus, imò, addo, dum nimium quandoque suppressimus & omnem scientiam nostram in alterius autoritatem resolvimus, vera illius auxilia non quæramus. Quem utrumque defectum si distinctius evolvas, remedia utriqve etiam opposita ostendent, quæ ad SCIENTIAS per examen ritè institutum adeoque per prudentem Cunctationem, via sit. Est autem prior defectus, ingeniorum

B

niorum

niorum liberrimæ Vibrationis; quæ acuta sunt, subtilia, excitata summeque alacria, Et suâ quidem celeritate, tanquam fulmineâvi, facile quidvis penetrant: posterior, ingeniorum crassorum atque obtusorum quæ aut ab ortu statim aut servili educatione nec non interdum morbo aliâve ratione talia, plebeja ac minus alacria sunt. In Neutra parte aptitudo deprehenditur ad invictam certitudinem sibi comparandam Non habent eam illa quia concitatoribus acta motibus nulli operi patienter inlærent, sed modo ad has, modo ad illas meditandæ Materias non tam circumspicte properant, quam præceps, & tanquam Milites fugitivi ruunt. Turgescentibus Undis Marinis quoque similia, quæ Vorticoso impingunt in littora impetu, sed eadem quæ accesserunt celeritate mox in semet ipsas retrocedunt. Non hæc quia torpor & segnitie ejusmodi longius ac profundius distat ab appetitu scientiæ; ac quò magis ei indulgetur eò minor ex scientiis dulcedo expectatur, eò major circa ignobiliorum objectorum cumulos cura, locum nobilioribus merito consecrandum occupat, ceteris pluribus id autor (1) allegatus, nec non alii eleganter docent.

(9) Novo Organo L. I. Aphor. IX. quæquam ceterum singularis prerogativa, quæ intellectus aliis Natur. Donis anteit, non sit neganda vide Dn. D. Maj. diff. de Gen. errante c. 2. (i) videatur Genius errans A. 3. sequentibusque pag. (x) pariter enim hos defectus Cartesius notavit in Dissert. de Meth. qui ingenia alia nimis sibi confidentium, alia nimis sibi diffidentium facit p. 13. add. Excellensiff. Dn. Presidii selecta Physica prima n. 4.

XIV. Videas vice versa utrobique Scyllas latitare & Charybdes quas mediò incedens salò qui præternavigat incolumis, habet, cur sibi gratuletur. Unde tertia nata aliquoties adducto Dno. MAJORI (λ) ingeniorum Classis, eaque Mediocrium, quæ scientiis excolendis aptissima, utpote nec torpida nimis, nec alacria, sed motu quodam mentis, inter alacritatem summam & tarditatem imam, medio, res speculationi suæ objectas, nec segniter valde arripunt, nec, semel arreptas cito nimis, sine moderatione & curâ, ex animo ite-

58
mo iterum per ullam ejus precipitantiam, transmittunt. Et hæc
quandoquidem per medium, quod tenent, sibi tum abs nimis ar-
duis & prolixis, elatiorum ingeniorum deliciis, tum abs æquò pro-
fundioribus, quæ sectatores Minutiarum delectantur, dum abs
transversim huc illuc continuo spectantibus (μ), quod inqvie-
torum opus cavent, *inventionis bonæ in scientiis* ideam possunt sug-
gerere.

(λ) Verba leges in ult. pag. A. (μ) in hæc tres partes
totus Genii errantis Discursus videtur distributus.

XV. Utenim, si paulo res ipsas introspiciant, obscurum
omniñò esse non potest, quod variis in afferendo ac judicando
præjudiciis non raro obruamur; de quibus valet illa Parabolæ
Salomonæ apud Verul. (v) decimæ septimæ explicatio: *Prima in*
una quaq; causa (re) informatio si paulisper animò judicis (inquiren-
tis) infederit, altas radices agit, eumq; imbuat & occupat, aded ut re-
gre elui possit, nisi aut manifesta aliqua falsitas in materia informationis,
aut artificium aliquod in eadem exhibenda deprehendatur: simplex de-
fensio primæ informationis præjudicium vix compensat. Quod ergò
judici ibidem tutissimum, ut nihil, quod ad merita causæ spectat, prælibe-
tur, priusquam utraq; pars simul audiatur &c. id inquirenti quoque
veritatem incumbit, ut utriusq; partis argumenta prospiciat &
ante ponderet, quam certi quid de re quæpiam suo animo infigat.

(v) Parabolæ ita habet: *Primus in causa sua iustus: tunc*
venit altera pars & inquit in eum. Vid. de Augm.
Scient. L. 8, c. 3. fol. 215.

XVI. Clarescet inde, quid Canon, ille sibi velit, quem funda-
menti loco superius præmisimus. Quoniam tot sunt ingeniorum
diversitates, quoniam præjudicia curiosioris inquisitionis negle-
cti portam facillè aperiunt, quoniam etiam inter ingenia illud
optimum, quod per gradus, nil precipitando, tendit ad scientiam
(ξ) idèò examen omniñò solidæ scientiæ cupido prius imponen-
B 2 dum,

dum, quàm admittat aliquid pro vero, Quod assertum crediderim extra omne ferè dubium esse, nî duo adhuc attentionem provocent. Alterum est quomodo examen instituendum, alterum quantum dubitationi dandum sit, quippe quæ certam approbationem in bene instituto examine non potest non anteire. Quod illud attinet, sunt, qui svadent, ut prius omnia quæ de re utrunq; dici aut cogitari possunt, brevibus congerantur, congesta inter se conferantur, quæ minus communia fuerint cum aliis in conceptum propriorum nos, utiajunt, perducent, & ex his quod attributū (o)ita se habebit, ut sine eo concipi res ab aliis distincta, nequeat, sitq; velut primum reliquorum rei assignandorum, id essentiam, uti porrò inquirunt, exprimet (π) Et sane, qui quantum afferat commodum sive in oppositionibus sive responsionibus eorum, quæ rei attribuuntur aut in eâ continentur collatio, paulum tentaverit, fatebitur consilium hoc non omninò de nihilo esse. Sic en. rem primò adprehendimus, quando ipsi competentia cogitamus; sic admiramur sæpe constitutionem rei, quando per hæc aut illa Phænomena ipsam se prodere advertimus; sic dubii non rarò hæremus, quid pronuntiandum sit, donec meditationibus intercedentibus ad aliquid primum probabile, pòst rationibus utrinq; pensitatis, ad certitudinem invictam deveniamus; quæ scopus noster; quem tum satis obtinuisse nos, dicendum fuerit, ubi & nostris & aliorum scrupulis satisfacere didicerimus.

(ξ) Vid. etiam Verulam in Nov. Org. L. I. apb. 19. quin per tot. fere Organ. cujus scopus est ad gradualem ejusm. inductionem mentem ad svofacere (o) aut quo alio nomine ista qua rei competunt aut in eâ continentur vocare veris. (π) nec hoc ab Aristotelis sententiâ diversum esse docuit Lud. de La Forge Tr. de Mente Hum. c. 4. S. 2. p. 13.

XVII. Quod ad alterum i. e. dubitationem attinet, tria illa momenta quibus veræ dubitationis limites contineantur, in The-sibus anti Cartesianis (ξ) nuper tetulit honoratiss. Dnus, Præses
 Meus

59.
Meus. Primum ad objectum respicit; cuius intuitu non ad omnia qualitercunq; extendenda est dubitatio, sed ad talia, quæ per argumenta utriusque sic satis fortia, certè probabilia in utramque partem flectere mentem valent; secundum de forma & modo sollicitum est; qui in decenti ratiocinationum utriusque partis collatione absque precipitata tamen ad alterutram conclusionem propensione consistit. Tertium circa finem terminumque ritè acquirendum laborat, qui veritas indubitata est. Neque video quid his facile addi queat; nisi deduci debeant ulterius ac pluribus declarari; quod tamen uti reservatum ibidem speciali dissertationi, ita nec propositi nostri nunc est, huic operi immorari, qui ad cunctationem bonam utrumque oculus dirigimus. Et benè quidem cunctatur in examinis dubitationisve negotio, qui ita rem perscrutatur, ut scire simul desideret, nec prius desinit, donec sciat, sed expositis firmiter principiis omnia meditata successivè derivat, quò tandem, stylo Aristotelis (σ) propriam discat Matrem discernere.

(ρ) *Thesi ultimà in quâ & hæc tota Doctrina speciali Dissert. reservatur. (σ) vid. hac de re Excell. Sturm. Dissert. de Philosoph. Sectar. & Elect. c. 5. S. 2. p. 45.*

XVIII. Dum autem propriæ Matris mentio injicitur subit animi alterum illud scientiarum impedimentum, quod cunctatio bona amoliri quoque potest; allegata jam superius auctoritas, quæ sæpe ab examine ingenia præcipuè sibi nimis diffusa avocat. Prudentissimè hic procedendum, ne nimium, neve planè nihil autoritati tribuatur, i. e. cunctari decet autoritati assensurum. Sed quid autoritas, quæris? quomodo in assensu cunctandum? Est illa, Becmanno (τ) describente, perfectionis opinio, & in iis quæ fidem progignere debent, perfectio illa in dicente spectatur (υ); quæ quò major, eò certior ipsa fides est. Sic, inquit, Becmannus, DEO simpliciter credimus, est enim perfectissimus. Principibus aliisque Personis illustribus æquidem facilius credimus, Deus enim majorem nostram perfectionem vis admensus fuit: unde Formula, bey Fürstl. wahren Worten & seqq. Juramentis æquiparantur. At in scientiis rerum grave sæpe dispendium inde

B 3

naturus

natum, quod ex dicentium perfectione eas plerumq; æstimari visum sit. Illustrat Verulamius rem artium Mechanicarum successu, quem ideo feliciorē Aliis scientiis illæ nactæ sunt, quod in Mechanicis istis ingenia multorum in unum coierint, in scientiis verò & artibus liberis ingenia multorum sub uno succubuerint, sum quod Antecessor inuenerat, majori luce illustrare potuissent. (Φ) Edidit in hanc de auctoritate in scientiis quæstionem commentarium velut insignem ingeniosissimus acutissimusque Sturmius, quando egregiam de auctoritate interpretum Naturæ, ac speciatim Aristotelis, dissertationem edidit. Tota tractatio in tribus potissimum occupatur; primum quærit de auctoritate interpretum quod attinet observationes & experimenta, atque circa hæc adprobat Autor laudatissimus Honorati Fabri, Peripatetici recentioris &, ut vocat, ingenui iudicium, hominis ingenui non esse aliorum experimenta pertinaciter negare, quæ vel nunquam ipse probarit vel in posterum probare recuset (X) cautelamque & ipse in proposito tentandi ponit. Ceterum alia quoque addit, quibus cunctatio quæ his ipsis (quoad hoc negotium docetur) h. l. instrui satis potest, quando monet (1.) Junius Viri prudentis ac industrii experimenta per integrum processum ita descripta, ut facile imitari liceat, pluris habenda esse, quam aliorum plurimorum relationes aut allegationes, imò, nisi ex instituto & cōsilio fiant, ipsas observationes (2.) Ea quæ nobilioribus instrumentis & apparatu meliore mediante sunt præferenda esse iis, quæ his destituuntur. (3.) Ad probatiorē quoque industriam attendendū esse &c. Secundum de hypothesebus quærit & rationibus declarandorū effectiuū, ubi nihil penitus facere posse dicit ullius Philosophi, ut ut ingeniosissimi, ut ut diligentissimi, antiqui sive moderni auctoritatem; si tamen probabilitas spectetur, quæ uni præ altero credendum, ex aliis scriptis aut ingenio & iudicio, industriam ac fidelitatem &c. æstimandam auctoritatem; ipsam verò, quæ sectæ Capiti competit, *ergo av Spem* disputando non parum valere. De cetero totam vim non in demonstratione sed illustratione (sermo est de scientiis & apud Dn. Sturmium quidem de Philosophia naturali :) positā esse &c. Tertium deniq; vindicat aliqua, quæ poterant fortean circa hæc sinistrè exponi, abs quibus tamē referendis abstineo, quod priora duo ad rem præsentem de cunctatione

tionem, tertium non æquæfaceret. (ψ). Sic valet & hic Canon. Haud quidquam facile assumendum pro vero esse, nisi prius probe examinaveris.

(7) *Polit. Med. c. 6. §. 6. (v) vid. Moral. doctr. Lin. c. 3. §. II. 12. (q) apud eundem Becm l. poster. c. (x) prodiit illa dissertatio; Anno 72. & dignissima merito censetur Dno. Presidi, quæ accuratè perlegatur. (ψ) adde ejusdem Dni. Starm. dissertat. antea allegat. de Phil. sectar. & Elect. hab. Anno 79. (w) Ceterum etiam in Theologiâ ad Scrutinium ablegamur & examen, quod tamen considerationis quoque Theologica est. conf. interim. Job. V. 39. Act. 17. II.*

XIX. Nunc possent hæc generalia specialioribus accommodari, nisi de Cunctatione agentibus festinationem indiceret temporis angustia. Pauca tamen adducturus sum, quæ specimini Academico sufficere poterunt. Ac primum quidem de Principiis aliqua edisseram: quæ si prima sunt, ante se non agnoscunt alia, idque vel in certo genere scientiarum, & sic secundò prima, vel in omni genere scientiarum, & sic primò prima vocari solent (α). Inter hæc nota illa duo recensentur: Impossibile est, idem simul esse & non esse: Quod libet est & non est; Nec male, sibi in primis de deductione ad absurdum aut demonstratione rerum jam inventarum sermo sit. Cum tamen videam non deesse qui inter viam distinguant *Auscultativam* & *inquisitivam* (β), atque isti fortè illa principia relinquant, huic determinent alia, non attento, quod ceteroqui omninò indemonstrabilia, prima præcipuè principia esse debeant, cunctandum nihilo secius aliquantisper fuerit, donec & ipsi de iis, quæ afferantur judicare valeamus, num tanta sint, ut & absque demonstratione in sui assensum trahant.

(a) *Excerpti hæc ex discursu Metaph. Excellentiss. Dni. D. Alberti, quem benigne mihi communicavit honoratiss. Dn. Preses (β) vid. Celeb. Dn. Beemann. Moral. c. 3. §. 18.*

XX. Li-

XX. Libet his ipsis adhuc quædam addere. Certum siquidem est, magnum discrimen reperiri inter res proponendas ac invenendas. In his illud primum principium est, unde, velut ab primo puncto, totius scientiæ initium sumitur, ac reliqua per catenam quandam deducuntur: Solent alias primum cognitum vocare. In illis autem istud primum est, ad quod in qualibet demonstratione ad convincendos Auditorum animos confugimus: atque hoc viæ auscultatiæ esse, uti non dubito; ita & extra dubitationis aleam posita esse, quæ ei assignantur principia crediderim; undè in iis cunctatio, postquam quis semel sensum inspexit, multum negotii non deprehendet; Major cura circa primum cognitum quod varii variè eloquuntur: sunt qui *Eus ipsum, vocent primum cognitum*, quod, *exponentibus Cornel. Martini, Scharfio, Calovio, Micralio (γ)*, non de ente præcise ab inferioribus abstracto, sed de singularizato, ut loquuntur, intelligendum. Sunt alii, qui ad existentiam respiciunt, quippe quam & qualibet in re primo loco contemplantur: (δ) sunt denique, quorum caput Cartesius (ε), qui in hac propositione (ζ) primam cognitionem contineri putant: Cogito, dubito, sum. Quos omnes crediderim quoad rem, ultimò non differre, i. e. ab iis omnibus tanquam primum qualibet in re cognitum, existentiam (η) intendi tandem; varium saltim esse modum eò perveniendi, de quo ipso etiam judicandum quam maximè bene cunctaturo, antequam ad reliqua pergere suscipiat. Atque hinc in primis observandum quoque fuerit *Interesse partium*, quod alias in Theologicis Excell. Dn. D. Alberti elegantissimè evoluit, quantumque in hac evolutione situm sit felicissimè ostendit. Si quis paria tentet in aliis, parem quoque sentiet felicitatem atque fructuosissimum cunctationis huic negotio impensæ laborem.

(γ) ap. *Weiss in Metaph p. 13.* (δ) *vid. biceps qui de questione an sit, num præmittenda sit questioni quid sit, passim disputant.* (ε) *vid. præter ipsum Autorem, sub initio princ. Et in Med. II. p. 24., Heerebord Melet. Vol. II. disp. 45.* (ζ) *non enim syllogismum aut enthym. esse vult, sed propo-*

61.

*proposition. vid Resp. ad obj. II. p. 74. (n) Ensen. singulari-
zatum est id quod ut singulare existit. dum etiam definit
Cartesianum in tō Sum, existentia utiq; ultimato inten-
ditur vid. etiam Heereb. c. I. Thes. 1.*

XXI. Atque hæc de principiis primò primis properante tem-
pore deproperavimus. Secundo prima non minori cum atten-
tione spectanda forent, nisi ejusdem temporis velocitate avocare-
mur. Quicquid tamen hujus est, vel tribus quoque expediam.
Nimirum inter Physica prima habetur hoc axioma: Omne Cor-
pus Naturale per se compositum constat ex materia & forma sub-
stantiali (9). Quod ipsum quas lites pepererit, prolixum nimis
foret, si eloqui conaremur. Nihil dicam de materiæ primæ & sim-
plicis litigiis inter Zeisoldum & Sperlingium agitatis; cum non
difficilis ad eò inter ipsos conciliatio, si rem utriusque perscrutemur,
institui fortè queat (1). De substantiali formâ quæ disputantur,
videntur Physicis contemplationibus benè promovendis magis
necessaria; quandoquidem ad modum operandi respiciunt de
quo scientia evidens, qualis Physica esse debet (κ) potissimum solici-
ta est. Sed hic etiam Rhodus, hic saltus. Quoniam enim dici
nequit, quid forma illa sit, multis incongruum censetur ad talia
occulta refugere atque in iis quæ ignorantur quærere scientiæ fun-
damentum. Unde in accidentibus, eum vocant, propriis, in mo-
tu, quiete, situ, mensura, figura accuratiorem demonstrandi ratio-
nem inveniri sibi persuasum habent; (λ). Et certè qui in tot cu-
riosis experimentis horum non infaustam adplicationem conspi-
cit, non mirabitur, cunctationi aliquid in his abs nobis tribui, cum
reliqua omnis Physica talismodi ab axiomatibus pendeat. Cun-
cabitur a bene & feliciter qui specialia perillustrando eorundem re-
solutionem tentabit, & quoniam ordine omnia se excipiant confi-
derabit, antequam de axioma illo, & substantiali forma sensa ani-
mi pronunciet.

(9) *vid. Stier Tab. Phys. de hac materiâ* (1) *vid. en. de-
scription; Materia simpl. ap. Sperl. vel in Synops. p. 15.*

C

(κ) *vide*

(π) vide Phys. Heereb. secundum Peripatet. p. 1. (λ)
conf. Anton: Le Grand, Greyd. aliosq; e recentioribus
passim.

XXII. Connectam his confestim specialiora; qvalia jam sun-
to Phoenomeua Antipathia & sympathia quæ circa aliqui subito
nimis in allegationem Amicitia aut odii naturalis ruunt. Non equi-
dem facile dabitur quispiam, qui omnium rerum scientia se gaude-
re affirmaverit (μ); quantum enim est, quod nescimus! neque ta-
men sequitur, quod ignotum mihi, id ignotum perinde omnibus,
ignotum in se est. Gratulamur huic seculo de multis, quorum igno-
rantia majores Nostros anxie torfit: quis dubitet plura è tenebris
erui posse, si in pluribus eadem cum industria benevolè conjunctis
viribus occupari omnes velint. Loqvatur vis Magnetis (ν) lo-
qvatur aëris gravitas (ξ), ac ignis efficacia, quæ curiosus valeat, in-
qve inqvirenda veritate non impatiens, nec festinabundus animus.
Atqve in promptu hinc inde ampliora forent, nisi impensæ sce-
pius, quas maximas (π) abs rebus curiosis requiri nemo non videt,
ut plurimum ab inqvisione absterrent.

(μ) Id quidem omnes quos legere licuit præoccupare depre-
bendi vid. interim Du Ham, de manifestis & occultis
qvali: ex profess. (ν) hic locus facit, quem in Excell.
Dn. L. Rechenb. ap. Lips. Prof. Celeb. dissert. de Nobitate
Reipubl. noxiâ c. 5. §. 3. lego Habet enim hoc rerum scientia
proprium, ut hominibus unius ætatis se non totum
impertiat. Ex aliquibus aliud hæc ætas, aliud quæ sub-
ibit post nos afficiet. Multa venientis ævi populus no-
bis ignota sciet, multaque seculis tunc futuris, cum me-
moria nostri exoleverit, reservantur, censente Seneca, l.
VII. Natur. Quæst. c. 31. quæ namq; antiquis planè in-
cognita fuerunt plurima, Nostro ævo adaperia sunt &
forteque multarum rerum causas sciet nostra posteritas,
quas

62
quas nos jam in abstrusas admiramur. (E) vide Phæ-
nomena ejusdem 34. abs Cartes. allegata P. 4. Princip. n.
145. (e) Consuli de his potest Dn. Sturmius Colleg. Cu-
rios. per varia Tentamina, etiam sub init. statim de Cam-
pan. Urinat. sub cuius Tit. quoq; videri potest Pl. Rev.
Dni Præs. Lipsia hab. dissertatio. (x) vid Exempl. Fr.
Baconi de Verulam. qui curiosa rerum, Naturalium
perscrutatione, omnem rem suam absumpsit, adeoq; an-
nuo 200. libr. reditu donatus fuit. vid. Becm, Hist. Orb.
Terr. cap. 4. §. 2. part. 2.

XXIII. Ceterum quæ de Vacuo differantur, non incognitum
est ei, qui vel primas fere recentiorum imprimis Physicorum lineas
perlustravit. Nonnulli Naturale dari ajunt, nonnulli artificia-
le procurari posse contendunt. Ex illorum numero Gassendum
(p) quoque esse novimus, qui variis argumentis abs Bombarda
pneumatica, Æolipila, salis dissolutione, Baroscopio depromptis
defensitare vacuum annisus fuit (σ) In horum vero classe recen-
fendi sunt qui extractioni aeris dant operam, & abs extracto aëre
ad vacuum consequentiam valere arbitrantur (τ) Quos utrosque
tamen cunctationi bonæ nondum satisfecisse ex dilucida dictorum
Phænomenorum absque vacui subsidio resolutione innotescit,
Non vacat in omnia isthæc experimenta specialiter inquirere. Di-
cam tamen brevibus, quid sentiam; & primo quidem materiam
quandam subtilem omnibus Corporum crassiorum interstitiis
supplendis aptam (υ) præsuppono, quæ in compressione expulsa
condenset, in rarefactione intromissa expandat Corpus. Hæc præ-
supposita quippe Phænomena allata mox, neque difficulter enu-
cleantur. In bombardis illa aëris compressio fit per subtilis ma-
teriz expulsionem; in æolipilis expansio per ejusdem materiz in-
tromissionem, nec minus in Baroscopio id quod Vacuum adpare-
bat spatium, materia subtiliori adimpletur. De sale res paulo
obscurior esset, nisi cum dissolutione ampliari locum doceret ex-
perientia; seu de his omnibus non absque re videtur loqui Anto-

aius Le Grand, qui consuli ulterius potest (ϕ). Nec ab similia
assererem de artificiiis vacui demonstrationem minitantibus;
quandoquidem extractio isthac exiguum quidem ac tenuem aë-
rem, verbo: subtilem, non autem plane nullam confestim mate-
riam arguit. Probent id tubi illi, in quibus ob defectum aëris
(sufficientis, addendum erat) extingvi animalia ostensum fuit.
Quod enim videre in iis extincta animalcula liceat, quod ab uno
extremo pateat ad alterum oculis aditus, id sanè monstrat, non
omnimodis sublatam materiam, sed crassiorem saltim aërem
evacuatum esse. Quæ omnia examine ritè instituto ipsi Defenso-
res Vacui non poterunt negare.

(ρ) quem ipsum alias Epicuræam ex orco velut revocasse
Et in multis expolire conatum esse Philosophiam novi-
mus (σ) Vid. Anton. Le Grand. Hist. Natural. P. 1. art.
3. ubi Et ipsorum Phænomenorum descriptiones legere
licet. Baroscopium tamen in Colleg. Curios. speciali-
us delineat Excell. Sturmius (τ) vid. Schott. in Techn.
Curios. ejusque fere initio si rectè memini Phænom. quad.
exhibentem (υ) an malis auram vocare at heream, quodve
alio cogites ipsam insignire nomine, mihi perinde fuerit.
(ϕ) Hist. Nat. c. 1.

XXIV. Subjicerem aliqua de motu & istà præsertim Controver-
siâ, quæ inter Tychonicos & Copernicistas agitur, num terra
moveatur. Imprimis dum principale illud, quod ex scriptura
contra hanc petitur argumentum, etiam Magnis Theologis non
obstare videtur, quo minus ut hypothesis Mathematica terræ mo-
tus recipi possit (χ) Agerem item de Magnorum Mundi corpo-
rum Magnetismo (ψ) animalibus, ut vocant sponte genitis, (ω)
de sede mentis in Corpore humano (α) aliisque pluribus in qui-
bus unum alterum videbatur adhuc satis ponderandum esse, ante-
quam plene decideretur; siquidem moram admitteret, cunctatio-
nemve

63

nemve agnosceret discessui ex inclytâ hâc, quam tanquam Studiorum meorum Nutricem benignissimam magni semper æstimo, Academia, destinatum à Venerando Dn. PARENTE tempus. Sic verò delibanda abs nobis sunt pauca, ut plura meditando occasio aliis relinquatur. Cunctationis tamen, quæ in Physicis quoad particularium rationes non intermittenda est, ut quaedam Norma suggeratur, placet illud consilium amplecti, quod elegantissimum suppeditat Venerandus Dn. D. Alberti: satius esse in Physicis particulares formare propositiones, quam provocare confestim ad universalem quandam assertionem. Dum enim illæ ex ipsis Phænomenis præsentibus fluunt, non video quidquam periculi adsertionibus particulariter positis subesse; at abs instantiis facile, nisi satis superque Te præmunias, obviis habent cur metuant sibi edicta universalia.

(x) vid. Dn. D. Scherzer syst. Loc. III. §. 13. in allegat. error. ubi hanc Parentheticam limitationem leges (ψ) Scripsit hâc de re integram Dissert. Dn. Sturm. Anno 71. (ω) evolvatur interim Anton. Le Grand, Hist. Nat. P. VIII. artic. 1. eundemque lege in ipsis Institut P. VII. Art. 22. p. 773. (α) hic enim primum quereretur num in Corde, num in capite sedes illa? dein si in capite num ad glandularum quandam Pinealem, de qua videantur Cartesiani, num ad alium quendam viarum concursum respiciendum, Quam rem præ aliis mereri contemplationem crediderim: Cui tamen me in habere ratio in Thesi data non permittit (β) Legi id in Præceptis illis, quæ Vir Excell. in gratiam Auditorum absque titulo tamen, ante aliquot annos excudi fecit, Physicis sub finem.

XXV. Sequitur Principium Moralium: quod in dictamine rectæ rationis fundatur quippe cui totam quoque Doctrinam suam Moralem superstruit Becmannus (γ) Ac generatim quidem

cunctationē vix videtur opus esse, dum omnes fere in hoc principiū consentiunt (d) At ubi in rectæ rationis Naturam studiosius inquiritur, variantibus sententiis redit examinis necessitas. Permittimus nunc prolixitatem ejus aliis, abs conformatiōe tamen actionum nostrarum cum ritè cognita rerum Natura multum lucis proficisci (e) opinamur; Plura vel ex ipso Beckmanno vel ex aliis rationem (f) curatius delineantibus peti possunt. Labet enim ad ACTIONES ipsas ad quas abs Scientiis pergendū nobis, progrediatqve de iis quoque nonnulla monere.

(y) vid. *Moral. c. 1. §. 3. c. 2. §. 1.* (d) *quamvis alii aliter adplicent, vid. ejusdem Beckm. Moralia De Moralibus c. 1. §. 6.* (e) *ablego hic ad Prefat. Doctr. Moral. (f) aliqua habet Pufendorff. J. N. & G. p. 178. ubi tamen qua de Inscriptionis expositione extant nostra non facimus.*

XXVI. Tribuitur autem in Moralibus Cunctatio præcipue Magnanimo: Hinc ille Durrîi (g) in Ethica paradigmatica Aphorismus. *Magnanimus otiosus est & Cunctator, nisi forte offerantur eximius honor aut occasio, magna & illustris gerendi.* Hoc est Non præcipitat Consilia & actiones suas magnanimus, quippe, qui magnis actionibus intentus est & magnorum causa agit vel unde magnus honor expectatur. Ex qua ratione eidem satius est unum aliquid insigniter facere, quam plurima mediocriter; Ita habet quam ipse subjicit expositio. Dum vero paucis hōc pacto inhaeret, plerumque felicior successus comitari solet. Ut comitari possit Cunctatione & mora opus habet, quâ, dicente Tacito (h) Actiones valescunt, Pariter & forti dum fuga, dum ante ipsa opera quies assignatur, assignatur quoque cunctandi prudentia. Sic Germanis *cedere loco dum modo rursus instes, Consilii, quàm formidinis visum* (i) Sic Leonidas locios cohortatus est, ut recederent & se ad meliora Patriæ tempora re-
ra re;

64.
ra reservarent (κ). Sic Tacito (λ) fortissimus in ipso discrimi-
ne exercitus videtur, qui ante discrimen quietissimus,

(η) est is S. 3. c. 2. apb. 9. p. 280. (θ) L. 1. Hist. c. 32. κ.
3. (ι) Id Tacit. de Germ. c. 6. §. 8. (κ) Just. L. 2. c. 11. §.
5, (λ) Tacit. Hist. 1. c. 84. S. 3.

XXVII. Possem eodem modo ceteras pervidere Virtutes :
Dum enim in medio consistunt omnes, quid æque injungant, ac
prudentem, ne sive excedamus s, deficiamus cunctationem? Sed
alia paucis attingere visum est, ac in primis respicere medium à
cunctatione depromptum, quò in scelera fervor restringi possit.
Commendat hoc studium Agesilai illud: *malle se in coercendis cupi-*
ditatibus superiorem esse, quam adversariorum urbem fortibus viris in-
struclissimam capere; præstantius enim esse, ut quis sibi ipsi servet suam li-
bertatem, quam ut aliis libertatem adimat. Quale autem medium
hic velim, exemplo iræ illustraturus sum: allegoqve in eum sinetra
Athenodori illud, quò Augustum instruxit: cum ira te invaserit, ni-
hil prius dixeris & feceris, quam viginti quatuor literarum Græ-
carum elementa animo repetieris. Quorsum & istud S. Ambro-
si Mediolanensis Episcopi, qui autor fuit Theodosio Imperatori, ut conscri-
beret legem, quâ executiones sententiarum de supplicio hominum, in di-
em usque trigesimum differret, ut interea penitentia aut misericordia
spatium super esset. Certè si non dissimili modo in omnibus iis, quæ
subito mentem nostram in vitia pellicunt, cunctari disceremus,
melius utiqve nobiscum ageretur, neqve præcipites in tot pericula
nos temere daremus: quod abs multis negligi cheu! dolendum.

(μ) refert hac omnia partim ex Plutarchi Apoph. par-
tim ex Sozom. Hist. Eccles. Dürr. Eth. Prad. p. 337.
338.

XXVIII. Sunt inter hos injusti Aggressores: quæsitum verò fuit,
num iisdem obviandum sit cum præsentissimo ipsorum periculo
& respon-

& respondet Dn. D. Alberti (v): Ubi me aggressor in presentissimum ac indeclinabile vite periculum coniecit, oportet me ex charitate ordinata defensionem mei suscipere, etiam cum presentissimo periculo aggressoris. Bene enim Grot. (ξ) Morali Iudicio non videtur estimandum illud periculum in quod se ipsum quis coniecit & unde se potest eximere. Sed & hoc in casu cunctatio quaedam necessaria est, cujus si requisita omnia consideres (o) producant tandem inculpata tutelae Moderamen. Magnum interim etiam hic momentum habet prudentiae praeceptum. Omnia prius, quam armis, quam ad ipsam necem usque, experiri sapientem decet. (π) Interim merito precatur quisque Deum, ne talia experiri cogatur.

(v) *Compend. J. N. p. II. c. 3. §. II. (ξ) L. I. c. 3. §. 3. conf. iterum Dn. D. Albert p. sequ. (o) requisita haec vid. tunc apud Theol. Dn. D. Scherzer. Colleg. Antifocin. p. 1063. tunc apud JCros passim (π) vid. Pufend. J. N. G. L. 2. c. 5. §. 3.*

XXIX. Ita cunctatio violentiae mederi annitur; medetur vero etiam fraudulentiae, mediocritatem e. g. in adhibendo fidem aliisve insinuans. Est *Credulitas Immodica estimatio fidei alterius*, quae quam periculosa saepe extiterit, non uno Exemplo ostendi solet. E Sacris afferri potest Propheta à Leone discerptus. *Peccatum Credulitatis erat, potuisset enim intellectu suo falsitatem dictorum alterius Prophetae assequi. In veteri Historia profana memorabilis est credulitas Neronis circa falsos Thesauros, in Africa reperiendos; ad quos, non Autoris nec ipsius negotii fide satis spectata, nec missis Visoribus, per quos nosceret, an vera asseverentur, iam tunc miserat, qui velut partiam praedam adveherent, quorumque spe inani consumebat veteres opes. Nec dissimile, periculostus tamen, credulitatis Exemplum posuit Jacobus Angliae, sed tunc adhuc Scotiae Rex, Thesauri inveniendi pollicitatione in presentissimum mortis discrimen adductus. scilicet sapienter Rex Sapientissimus: Qui facile credit, facile decipitur. Unde ipsa ruina rerum. Quae ut evitetur Cunctationis consiliu est: Fide! sed cui vide!* (e) Bec-

32.

(e) *Becmann. Moral. c. 4. S. 19. qvo loco reliqua, quæ huc
transposuimus, ipse habet, Illustrationis gratiâ nonnulla
alia addit.*

XXX. Universum vero in Moralibus dixerim : Nil age, prius
quam finem respexeris. In Cogitationum spherâ hoc monitum
apud Becmannum (σ) lego : *ut hujusmodi res tantum cogitemus,
quarum, si quis nos subito interroget, consellum rationem reddere possimus.*
Addit ex Befoldo : *subinde hoc te ipsum interroga : quam ad rem
nunc utor animo meo ? atque examina te ipsum ;* Ea pars, quam
principem vocant, quomodo nunc habet ? Cujus animo præditus
sum ? Num pueri, num adolescentis, num Mulierculæ, num
Tyranni, num jumenti, num feræ ? &c. O utinam in omnibus etiam
Actionibus ad talia sive medicamenta, sive examina asvesceremus,
haberet sane conscientia nostra, cujus res agitur, cur de benigno-
ri possit tranquillitate sibimet gratulari. O utinam Syllogismum
illum, quem egregie exponit Becmannus sæpe laudatus (τ) pra-
cticum, rectius quvisque attendere non sequeretur profecto totiens
conclusio damnans, sapius esset non parum absolvens. Felix au-
tem ille :

cui murus abeneus hic est

Nil consistere sibi, nulla pallefcere culpa.

(σ) *Moral. c. 2. S. 13. (τ) Ita vero ille syllogismus habet ;
Major agit, de Jure, Minor de facto vel statu, conclusio
elicit relationem facti aut status ad jus &c. vid Moral.
c. 5. S. 3.*

XXXI. Atque hæc de Actionibus iis quæ ad Moralia (ν)
spectant. Pergimus ad Politicas, quæ partem omnium maxi-
mam cunctationis bonæ constituere censentur. Neque de esset
mihi differendi materia ; nisi deesset, ceu vice plus simplici jam jam
conquestus sum, temporis copia. Agâ interim, quod in penuriâ hæc
videtur optimum, dumque eo ipso, ubi ad Politica hæc accingor, in
disputationem sub Præsidio Excellentiss. apud Lipsienses Professoris
Dn. Licent. OTTON. MENCKENII jam pridem (ϕ) habitam
D
incedo,

incido, quæ prudentiam festinandi lentè exposuit egregiè, quicquid in præsentem rem aliquid conferre videbitur, brevibus hæc transcribam, quandoquidem aliàs vix obvium amplius eruditissimum illud opusculum esse arbitror.

(v) *Hunc enim terminum ad vitam recte rationi conformandam quomodo applicaverit Becm. vid. sub init. Proæm. Moral. (Φ) Lipsiæ Anno 71. d. 30. Sept.*

XXXII. Attigimus autem quædam sub initium ut pote illud Caroli V. *Animam Consilii tarditatem esse*; cui limitationes ibidem additas subjicere nunc libet: (1) Tarde deliberandum esse, sed non fero. Timet enim, atque eum deficere omnia videntur, qui in ipso Negotio capere Consilium videtur. (2) Tarde deliberanti illud Comici ob oculos versetur: *Ne quid Nimitis*. Ineptis enim disputationibus & supervacanea sapientia extrahitur facile deliberatio. (3) In Negotiis quæ moram non patiuntur, rapienda, non quærenda sunt consilia. Consilii enim expertus Galba agebatur huc illuc, donec in percussorem suum incideret ei que jugulum feriendum præberet. (X) Ceterum *patientia* ibidem docetur opus esse, cum occasio agendi nulla apparet. Bene siquidem Saavedra: *omnia agamus cum tempore, sine quo res nulla maturitatem assequi potest.* (ψ) Non apparet autem occasio agendi in adversis. Tum enim fas est, ut trahas, quantum possis negotium. Interim quippe, ut dicere solemus, fiet aliquid, mutatoque rerum statu longi temporis moram brevi industria licebit resarcire. Exceptio hæc tamen non negligenda: ubi res eò angustia devenerunt, ut plane nulla affulgeat fortunæ melioris spes, à celeri audacia non inconlulte peti subsidium. (ω) Et hoc generale est. Quod specialia concernit, hæc ille habet. *In mutatione Reipublicæ lenta progrediendi ratione opus est: cum nihil hic agendum temere, sed in re tam ardua tantoque subjecta discrimini commoda agendi oportunitas expectanda sit: & hæc quoque datâ amor novi status prius inferendus, quam hic ipse inferendus. Neque etiam in mutatione legum festinandum: Nam si paululum aliquid ex eo vinculo, quò salus publica vincitur,*
laxas,

66.

laxas, vix poteris restringere postea; adeo minima quæq; mutatio
in talibus maximæ causa & via est. (α) *Quid de Religione dicendum?*
Hæc si quid pravitatis habet, emendatione nullò non tempore subire
potest, imò debet; Ceterum nequaquam, quæ interna, verbi præco-
nium & Sacra, administratioe quidquæ immutare licet (β), nec faci-
lè ritus aut Ceremoniæ in Ecclesia sunt mutandæ, nisi iusta causa sub-
sit, ac necessitas status Ecclesiastici id exposcat (γ). In *Premiis*
non cunctandum est, sæpe tamen in pœnis, nisi publ. Securitas
aliud svadecat. Reliqua sive ad seditiones sive ad bella spectant;
& quoad illas, si invaluerint, dissimulatio laudatur, quoad hæc pro-
diversa temporis, subjectorum, mediolorumque ratione, nunc svad-
detur mora, nunc dissvadetur; quæ omnia excerpere velle, ni-
mis prolixum foret. Hæc tamen colligere his in chartis volui,
quod ibidem elegantissime ordinata reperirem.

(α) *vid. S. 8. 9. (ψ) S. 12. symb. Saav. est 34. (ω) S. 14. (α) S. 16. seqq. (β) vid. 21. atque hoc loco in questionem venit an per omnia obtineat, quod de Jure mutandi religionem Dn. Becm. Polit. Med. c. 17. S. 8. differit: videntur aliquæ eaque necessaria limitationes suggeri à B. Carpzovio Ipr. Consist. definit. 69. n. 6. confer aliqua apud Dn. D. Scherz. system. L. 26. S. 13. (γ) ita habet definitio Ipr. Consistor. Carpzov. 246. & 247.*

XXXIII. Ut jam de meis vel tria addam; non indignum obser-
vatu est, quod de discrimine ingeniorum Hispano Gallicorum
inter alia Gramondus (δ) habet; tametsi quædam benignius in
sux gentis laudem dicta sunt: Galli, inquit, Magnanimi, alacres, in
prima conamine fortes; domandis hostibus, expugnandis arcibus validi,
invicta, nisi quod mutabilis gens. Assvetudine laborum nihil Hispanis su-
pravires, indefessilaborant, & si lassantur, fortius figunt pedem. Gallis
propera, lenta Hispania virtus; hinc bella apud illos cunctatione trahantur;
nobis prælia & festinati casus placent. Sic Gramondus. Neq;
tamen inter ipsos Gallos defunt Cunctatores. Exemplo esto Ture-
nius

fuis, quem cum Gassione quoad diversitatem istam satis apte
 comparat Priolus (6): ille, inquam, opportunitatem locorum sapienter
 legere, incruentam & sine luctu Victoriam saepius reportare; cunctando,
 raro manu, hostibus obniti: dispositu provisiveque Paci & bello bene consu-
 lens, trahere bella prudentia, an morandi in imperiis cupiditate aut Nau-
 turali superbia? Gassioneus spe properus, nec moras unquam
 nectens; nihil flagrantem animum retinebat; assultu indefesso nocte dieque
 hostes laceessere, ad utraque munia militis & ducis sufficiebat: ipsis peri-
 culis latus ut alii praemia periculorum. Ac sibi de Turenio (7) solo:
 Turenus militarem Impetum auctoritate, providentia, virtute,
 semper temperavit, secundarum ambiguarumque rerum sciens, eoq; in-
 territus, decus reportavit illis victoriosi diei, & rem labantem restituit.
 Quin in ipsis Gallis cunctatorem nos bello Nupero quam maximè
 mirari iussit, qui hinc inde copias deducens suas commodis se ser-
 vavit occasionibus, usque dum cum prudentia nescio, an fortuna,
 certè vita ubi Cunctatori, Gallo Cunctator Italus (8) se opposuisset,
 iam ante aliquot annos deseruit (9). Sed hæc bellica sunt. Quibusvis
 autè in casibus bene cunctari novit Mazarinus, de quo idè Priolus (10)
 ille omnia scire, non omnia exequi, temporis opportunitatem, quã nullus
 mortalium sapientius usus est, praestolari, tranquilla potestate peragere,
 quod alii violenta fradebant; Egregio exemplo, quod in politicis, mo-
 do separentur à Vitiis Virtutes, non abs re commendari solet Cuncta-
 tori Bono, cui præterea & hæc, ante quã finiamus relinqvimus. De moro
 Plinius, (11) quod novissima omnium germinet, & tamen pariat inter pri-
 mas, ita, qui tempus idoneum operiuntur rei conscienda, etiam si serius ce-
 perint, tamen maturius consciunt. Operiuntur autem tempus ido-
 neum, qui in verbis cum Catone (12) gloriari possunt, se nullum
 unquam verbum emisisse, quod emissum cogereentur dolere. Qui in factis ma-
 xime & ad res attendunt & ad animos, quibuscumq; ipsis negotiū est.
 De animis Lipsius; (13) Sicut musto tempus dandum est, ut despumer,
 sic animis uti facies ejiciant opinionum. De Rebus bene memoratur
 illud Ciceronis: (14) quis ignorat quanta momenta sint in Republica
 temporum, & quid intersit idem illud utrum ante an post decernatur, su-
 scipiatur, agatur. Jam finiendum est; sic Tempus jubet, Quæ omissa, quæ
 brevi-

67.

breviter tacta sunt, Tu bonam interpretaberis in partem, Lector benevole. Satis exercitio datum fuit materiae. Plura non intendo. Poteram alias per universam historiam porrotenus excurrere ac pluribus axiomata superius excerpta illustrare. Sic vero in illo Q. Fabii subsisto, *Nec Ego ut nihil agatur moneo, sed ut agentem Teratio ducat, non fortuna: tuae potestatis semper, tuaque omnia sint armatus, intentusque sis, neque occasione tua desis, neque tuam occasionem hosti des. Nihil verò magni discriminis Consiliis tam inimicum quam Celeritas, Celerem enim paenitentia sed saepe sera atque inutilis sequitur.*

His poterit **BONUS** in Politicis **CUNCTATOR** delineari.

Deus, qui Director Bonorum omnium est, det, ut bene omnia inter nos fiant, cui

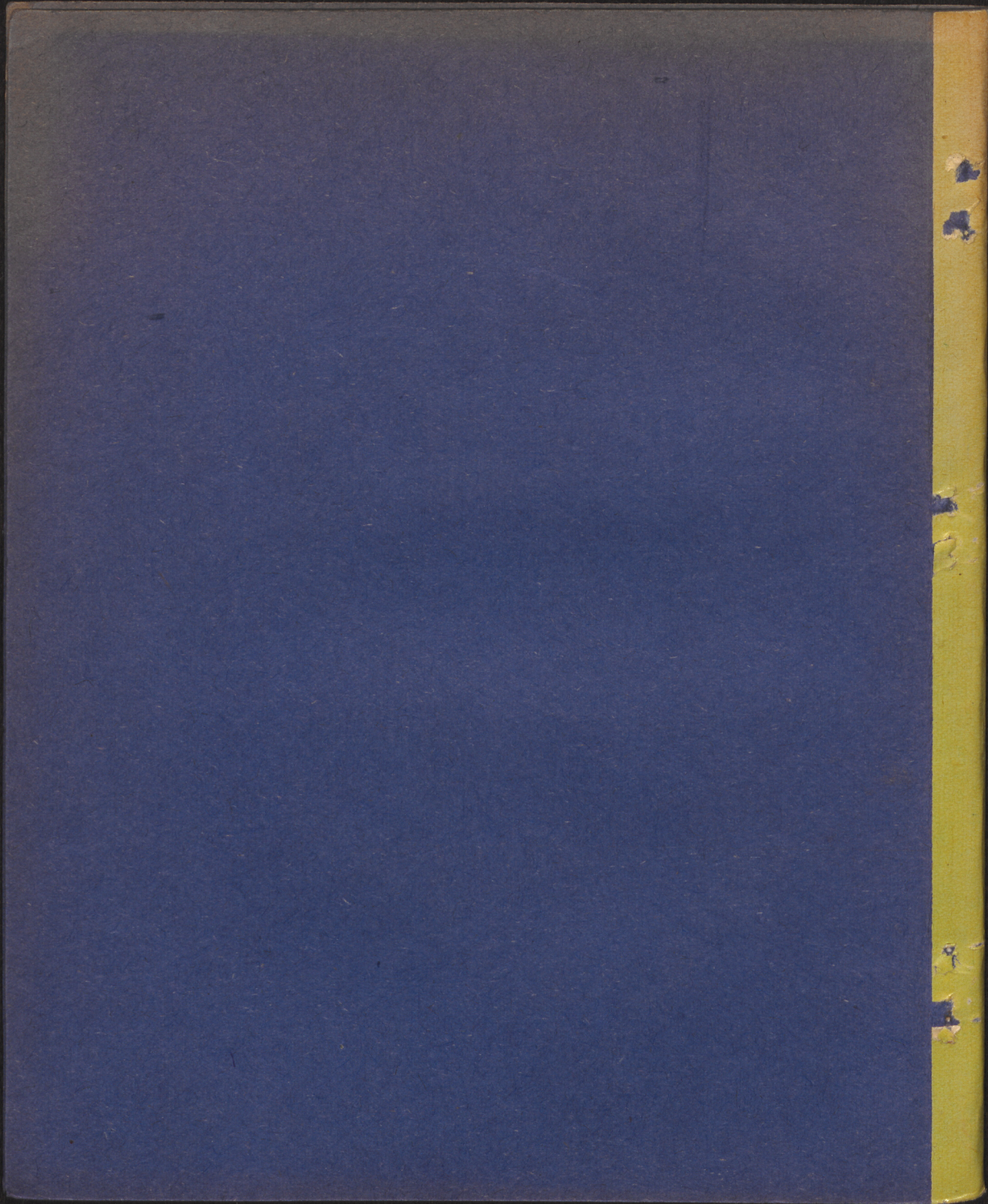
Laus sit & Gloria.

(a) *Hist. Gall. Lib. 1. p. 28. Edit. Lips.* (β) *H. st. Gall. Edit. Lips. p. 31. L. 1. c. 21.* (γ) *ibid. L. 1. c. 8. p. 295.* (δ) *quod Comitē de Montecuculi velim, quisque facile intelliget, qui hoc ipsum quoque nomine insignitum Politicis, dum vivit, fuisse, novit* (ε) *Ita Dn. Praeses in dissert. de Friderico Admorsō Thes. 6. (1) c. 1. L. 3. c. 6.* (x) *Hist. Nat. lib. 16. c. 25.* (λ) *Spectant huc leges de taciturnitate circa publica, quibus olim Galli habebant sancitum, ut si quid quis de Republica à finitimis etiam rumore aut famâ accepisset, non statim publicè dispergeret, sed ad Magistratum prius deferret, neve cum quo quâ alio communicaret. Quia saepe homines temerarios atque imperitos falsis rumoribus terreri & ad facinus impelli, & de summis rebus consilium capere, cognitum est, Magistratus verò quæ visa erant occultabant, quæque ex usu judicassent multitudini prodebant, nec de republica nisi per consilium loqui permittebatur. vid. apud Reusner in Hort. Polit. Cor. 3. P. 266, seq.* (μ) *Polit. lib. 4, c. 3. §. 21.* (ν) *lib. 1, ad Brut.*

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Laus des Glor.

Main body of faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

breviter tacta sunt, Tu bonam in-
benevole. Satis exercitio datum
tendo. Poteram alias per univer-
currere ac pluribus axiomata super-
ro in illo Q. Fabii subfisto, Nec Ego ut
tem Teratio ducat, non fortuna: tue p-
armatus, intentusque sis, neque occasio-
nem hosti des. Nihil verò magni discrim-
Celeritas, Celerem enim pœnitentia scd
His poterit BONUS in Politicis
Deus, qui Director Bonorum
bene omnia inter

Laus sit &

(a) *Hist. Gall. Lib. 1. p. 28. Edit.
Lips. p. 31. L. 1. c. 21. (γ) ibid.
Comitē de Montecuculi vel
qui hoc ipsum quoq. nomine
vit, fuisse, novit (δ) Ita Dn. P.
Admorsō Ihes. 6. (ι) c. 1. L.
16. c. 25. (λ) Spectant huc lege
blica, quibus olim Galli babi
quis de Republica à finitim
accepisset, non statim pub
Magistratum prius deferre
communicaret. Quia sa
atqve imperitos falsis rum
nus impelli, & de summis
cognitū est, Magistratus vel
bant, qvæque ex usu judica
bant, nec de republica nisi
mittebatur. vid. apud Reus
P. 266, seq. (μ) *Polit. lib. 4
Brut.**

67.
n partem, Lector
Plura non in-
porrotenus ex-
ustrare. Sic ve-
neo, sed ut agen-
tuaque omnia sint
que tuam occasio-
m inimicum quam
e inutilis sequitur.
DR delincari.
t, det, ut

*Hist. Gall. Edit.
295. (δ) quod
cile intelliget,
liicis, dum vi-
rt. de Friderico
Hist. Nat. lib.
tate circa pu-
m, ut si quid
ore aut famâ
eret, sed ad
qvo qvâ alio
temerarios
eri & ad faci-
lium capere,
rant occulta-
udini prode-
im loqui per-
Polit. Cor. 3.
(ν) *lib. 1, ad**

